

Chương II

CHIẾN TRANH THẾ GIỚI THỨ NHẤT (1914 – 1918)

Bài 6

CHIẾN TRANH THẾ GIỚI THỨ NHẤT (1914 – 1918)

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Học xong bài này, HS :

1. Về kiến thức

– Hiểu rõ chiến tranh thế giới thứ nhất là biểu hiện của mâu thuẫn giữa đế quốc với đế quốc vì bản chất của đế quốc là gây chiến tranh xâm lược. Các nước đế quốc thuộc cả hai phe đều phải chịu trách nhiệm về vấn đề này.

– Biết được các giai đoạn của cuộc chiến tranh cũng như quy mô, tính chất và những hậu quả tai hại của nó đối với xã hội loài người.

– Biết giải thích vì sao chỉ có Đảng Bôn-sê-vích Nga, đứng đầu là Lê-nin, đứng vững trước thử thách của chiến tranh, lãnh đạo giai cấp vô sản và các dân tộc trong đế quốc Nga thực hiện khẩu hiệu "Biến chiến tranh đế quốc thành nội chiến cách mạng", đấu tranh giành hoà bình và cải tạo xã hội.

2. Về kĩ năng

– Phân biệt được các khái niệm : "chiến tranh đế quốc", "chiến tranh cách mạng", "chiến tranh chính nghĩa", "chiến tranh phi nghĩa".

– Biết trình bày diễn biến chính của chiến tranh trên lược đồ thế giới.

– Bước đầu biết đánh giá và hiểu được một số vấn đề lịch sử như : nguyên nhân sâu xa, nguyên nhân trực tiếp...

3. Về thái độ

Bồi dưỡng tinh thần đấu tranh chống chiến tranh đế quốc, bảo vệ hoà bình, ủng hộ cuộc đấu tranh của nhân dân các nước vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội ; tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản trong cuộc đấu tranh chống chiến tranh, bảo vệ hoà bình.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

– Để HS hiểu được nguyên nhân sâu xa, duyên cớ cũng như tính chất của cuộc chiến tranh, GV cần chú ý hai điểm : *một là*, mối quan hệ giữa việc bùng nổ chiến tranh với sự phát triển không đều của các nước đế quốc trong thời kì đế quốc chủ nghĩa ; *hai là*, muốn nắm được bản chất của cuộc chiến tranh cũng không đơn giản, vì các nước đế quốc không bao giờ công khai mục đích chính trị của cuộc chiến tranh. Cuộc Chiến tranh thế giới thứ nhất được chuẩn bị bí mật trong hàng chục năm. Như vậy, GV giúp HS nhận rõ nguyên nhân sâu xa của cuộc chiến tranh đó là sự phát triển không đều của các nước đế quốc, giữa các nước đế quốc luôn tồn tại mâu thuẫn không thể điều hoà được, đó là vấn đề thuộc địa. Nó quy định tính tất yếu của chiến tranh. Còn duyên cớ chỉ có tác dụng làm chiến tranh nổ ra sớm hay muộn mà thôi.

– Về quy mô của chiến tranh, GV nên nhấn mạnh : Sở dĩ cuộc chiến tranh diễn ra trong những năm 1914 – 1918 được gọi là Đại chiến thế giới không chỉ vì nó lôi cuốn hơn 30 nước tham chiến, mà còn ảnh hưởng ở các mức độ khác nhau đến tất cả các nước trên thế giới, kể cả các nước trung lập.

– Cuộc chiến tranh do các nước đế quốc tiến hành nhằm giành giật thuộc địa của nhau là cuộc chiến tranh mang tính chất phi nghĩa, phản động đối với cả hai phe tham chiến. Đó là sự kế tục chính sách cướp bóc, nô dịch bằng thủ đoạn bạo lực đối với nhân dân các nước khác của CNDQ, là hậu quả của sự phát triển kinh tế, chính trị trên nền tảng chủ nghĩa tư bản độc quyền.

III – THIẾT BỊ, TÀI LIỆU DẠY – HỌC

- Lược đồ Chiến tranh thế giới thứ nhất (treo tường).
- Bảng thống kê hậu quả của chiến tranh.
- Tranh, ảnh lịch sử về Chiến tranh thế giới thứ nhất.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài mới

Trước khi giảng bài mới, GV cần gợi mở, kích thích ham muốn nhận thức của HS bằng câu hỏi nêu vấn đề. Ví dụ : Trong lịch sử loài người, đã có nhiều cuộc chiến tranh diễn ra, song tại sao cuộc chiến tranh diễn ra vào những năm 1914 – 1918 lại được gọi là Chiến tranh thế giới thứ nhất ? Nguyên nhân, diễn biến và kết cục của nó ra sao ? Các em hãy theo dõi bài học để giải đáp những vấn đề nêu trên.

2. Dạy và học bài mới

Mục I – Nguyên nhân của chiến tranh

– GV gợi ý để HS nhớ lại tình hình chung của các nước đế quốc cuối thế kỉ XIX – đầu thế kỉ XX : Một số nước đi vào con đường tư bản chủ nghĩa muộn, nhưng do phát huy được những lợi thế riêng và lợi dụng được những thành tựu khoa học – kĩ thuật nên có tốc độ tăng trưởng kinh tế nhảy vọt như Đức, Mĩ, Nhật Bản, vượt qua các nước tư bản phát triển sớm như Anh, Pháp. Các nước đế quốc "trẻ" có tốc độ tăng trưởng kinh tế nhanh chóng nhưng lại có ít thuộc địa, ngược lại các nước đế quốc "già" thì có hệ thống thuộc địa rộng lớn. Đầu thế kỉ XX, thế giới đã phân chia xong, không còn "chỗ trống" nữa, do đó diễn ra cuộc đấu tranh gay gắt giữa các nước đế quốc để chia lại thị trường (GV hướng dẫn HS đọc SGK để biết 4 cuộc chiến tranh đế quốc đã diễn ra trong những năm cuối thế kỉ XIX – đầu thế kỉ XX là biểu hiện cụ thể của mâu thuẫn này).

Sự tranh giành thị trường và thuộc địa giữa các nước đế quốc tất yếu đưa đến việc gây chiến tranh với nhau để chia lại đất đai trên thế giới. Đức là đế quốc hung hãn nhất vì có tiềm lực kinh tế và quân sự, nhưng lại có ít thuộc địa. Từ đó, ở châu Âu hình thành hai khối quân sự đối địch nhau.

Phe Đức, Áo – Hung, I-ta-li-a > < Phe Anh, Pháp, Nga.

– Ngoài nguyên nhân cơ bản nêu trên, GV có thể gợi ý để các em mở rộng suy nghĩ : Các nước đế quốc muốn gây chiến tranh đã đưa ra các lí do khác nhau để đánh lạc hướng sự chú ý của quần chúng nhân dân, đặc biệt là công nhân, đối với các vấn đề chính trị, xã hội trong nước ; tuyên truyền chủ nghĩa sô vanh để

ngăn cản sự phát triển của phong trào cách mạng, đàn áp giai cấp vô sản, chia rẽ phong trào công nhân thế giới. Giai cấp cầm quyền các nước đều muốn lợi dụng chiến tranh để đàn áp phong trào cách mạng và phong trào giải phóng dân tộc.

– Về duyên cớ của cuộc chiến tranh : Đến năm 1914, sự chuẩn bị chiến tranh của hai phe đế quốc cơ bản đã xong. Ngày 28-6-1914, Áo – Hung tổ chức tập trận ở Bô-xni-a. Thái tử Áo – Hung Phơ-ran-xơ Phéc-đi-nan đến Thủ đô Bô-xni-a là Xa-ra-e-vô để tham quan cuộc tập trận thì bị ám sát. Nhân cớ đó, Đức hùng hổ đòi Áo phải lập tức tuyên chiến với Xéc-bi. Đức và Nga cùng nhảy vào cuộc chiến. Ngày 1-8-1914, Đức tuyên chiến với Nga. Hai ngày sau, Đức tuyên chiến với Pháp. Ngày 4-8, Anh tuyên chiến với Đức. Chiến tranh thế giới thứ nhất bùng nổ.

Mục II – Diễn biến của chiến tranh

– Khi trình bày diễn biến của chiến tranh, cần lưu ý :

+ Lúc đầu chỉ có 5 cường quốc châu Âu tham chiến. Dần dần, 38 nước trên thế giới và nhiều thuộc địa của các đế quốc bị lôi cuốn vào vòng chiến. Riêng ở Ấn Độ, Anh bắt 40 vạn người đi lính ; Pháp cũng mộ 30 vạn lính ở các thuộc địa, trong đó có Việt Nam.

+ Chiến sự diễn ra ở nhiều nơi, trên nhiều lục địa, biển và đại dương, song chiến trường chính vẫn là châu Âu.

+ Chiến tranh kết thúc bằng sự thất bại của đế quốc Đức. Cách mạng xã hội chủ nghĩa thắng lợi ở nước Nga, phong trào cách mạng vô sản phát triển, các dân tộc thuộc địa thức tỉnh.

+ GV sử dụng lược đồ và dựa vào nội dung trong SGK để trình bày diễn biến chính của cuộc chiến tranh.

– Chiến tranh thế giới thứ nhất có thể chia làm hai giai đoạn : 1914 – 1916 và 1917 – 1918.

1. Giai đoạn thứ nhất (1914 – 1916)

Ở mục này, dựa vào nội dung trong SGK, GV lập niên biểu những sự kiện chính trong giai đoạn thứ nhất của chiến tranh. Cần phân tích để HS hiểu được rằng : Trong giai đoạn này, chiến sự diễn ra vô cùng ác liệt, gây thiệt hại nặng nề về người và của, nhưng không đem lại ưu thế cho các bên tham chiến.

2. Giai đoạn thứ hai (1917 – 1918)

Trong giai đoạn thứ hai của cuộc chiến tranh, nhiều sự kiện quan trọng đã diễn ra, mở đầu là cuộc Cách mạng dân chủ tư sản tháng Hai năm 1917 ở Nga.

Tình hình chiến sự vẫn hết sức gay go, ác liệt. Đức sử dụng phương tiện chiến tranh mới là tàu ngầm. Mĩ tham gia vào cuộc chiến trong khi phe Hiệp ước liên tiếp tổ chức các đợt phản công, cố phá vỡ phòng tuyến của quân Đức. Ở nước Nga, dưới sự lãnh đạo của Đảng Bôn-sê-vích, đã diễn ra cuộc cách mạng vô sản. Việc Mĩ tham chiến có lợi cho phe Hiệp ước. Từ giữa năm 1918, quân Đức liên tiếp thất bại và đến tháng 11-1918, Đức phải kí hiệp định đầu hàng.

Phần này nên để HS suy nghĩ trả lời các câu hỏi : Chiến tranh thế giới thứ nhất (1914 – 1918) đã gây nên những thảm họa khủng khiếp như thế nào ? Cuộc chiến tranh đó mang tính chất gì ? Em suy nghĩ như thế nào về cuộc chiến tranh đó ?...

Mục III – Kết cục của cuộc Chiến tranh thế giới thứ nhất

Nội dung mục này trong SGK đã nêu khá đầy đủ. GV cần nhấn mạnh những hậu quả nặng nề đối với nhân loại, dẫn chứng những thiệt hại về người và của trong chiến tranh. Ngoài ra, sự thành công của Cách mạng tháng Mười Nga và việc thành lập Nhà nước Xô viết cũng là hệ quả ngoài ý muốn của các nước đế quốc khi gây ra chiến tranh.

3. Sơ kết bài học

– Do tranh chấp thuộc địa, để phân chia lại thế giới mà Chiến tranh thế giới thứ nhất nổ ra. Đó là cuộc chiến tranh phi nghĩa do các nước đế quốc tiến hành.

– Hai giai đoạn của chiến tranh.

– Kết cục của cuộc chiến tranh.

4. Gợi ý trả lời câu hỏi và bài tập cuối bài

Câu 1. Phân tích để làm rõ tính chất của Chiến tranh thế giới thứ nhất là cuộc chiến tranh đế quốc, phi nghĩa đối với cả hai bên tham chiến.

Câu 2. Dựa vào nội dung mục II, lập niên biểu với các cột : thời gian, sự kiện chính.

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

*Bảng thống kê những thiệt hại về người và vật chất
của một số nước tham chiến trong Chiến tranh thế giới thứ nhất*

Nước	Thiệt hại về người (triệu người)	Thiệt hại về vật chất (tỉ đôla)
Nga	2,3	7,658
Pháp	1,4	11,208
Anh	0,7	24,143
Mĩ	0,08	17,337
Đức	2,0	19,884
Áo – Hung	1,4	5,438

Về tính chất của chiến tranh, Lê-nin đã chỉ rõ :

"Về cả hai phía, cuộc chiến tranh đó đều là chiến tranh đế quốc chủ nghĩa, điều đó hiện nay không còn bàn cãi gì nữa... Chiến tranh vô luận là do giai cấp tư sản Đức hoặc do giai cấp tư sản Anh, Pháp tiến hành, cũng đều nhằm mục đích cướp bóc các nước khác, bóp nghẹt các dân tộc nhược tiểu, thống trị thế giới về mặt tài chính, chia và chia lại thuộc địa, cứu chế độ tư bản chủ nghĩa đang giãy chết bằng cách lừa bịp và chia rẽ công nhân các nước".

(Theo : Vũ Dương Ninh – Nguyễn Văn Hồng,
Lịch sử thế giới cận đại, Sđd, tr. 288)